

**MACKOVÁ, MARIE:**  
**FINANČNÍ STRÁŽ V ČECHÁCH 1842–1918.**  
**UNIVERZITA PARDUBICE, PARDUBICE 2017, 280 s.**

*Michael Viktořík*

V jedné ze závěrečných kapitol své zdařilé publikace věnuje Marie Macková pozornost druhému životu finanční stráže. Uvádí zde, že finanční stráž z doby monarchie se neukotvila podstatnějším způsobem v kolektivní paměti českých zemí, ani v umělecké tvorbě vzniklé na tomto území. Převážná část laické i odborné veřejnosti si finanční stráž spojuje především s obdobím první Československé republiky (a to zejména v souvislosti s tzv. SOS, jejíž součástí byla v letech 1936–1939). Přestože se jednalo o sbor, který kontinuálně navázal na svého předchůdce z časů monarchie, je reflektován jinak. Autorka to vysvětluje tím, že sbor po roce 1918 sloužil zájmům jiného státu. Rakouští financové se téměř vůbec neodrazili ve výtvarném umění a v karikatuře. Beletrie a divadlo pak reflektovaly finanční stráž jen sporadicky, a když už, tak hlavně v souvislosti s pašeráky. Díky úspěšné rodinné komedii Krakonoš a lyžníci (1980), která je pravidelně vysílána na veřejnoprávní i komerčních televizích, se ostatně může s obrazem hodného pašeráka Karla Heřmánka prchajícího před financí seznámit i nejmladší generace diváků. Služba u finanční stráže však byla tvrdá a náročná, a jak autorka ukazuje v kapitole *Protivníci*, také riziková a nebezpečná. Četné střety (nezřídka brutální) mezi pašeráky a příslušníky finanční stráže popisované v publikaci jsou na míle vzdáleny od obrazu nešikovných financů na lyžích neúspěšně pronásledujících „Krakonoše“...

Příčiny velmi malé reflexe tohoto sboru, ale i minimálního ukotvení historie finanční stráže v odborné literatuře je možné vyčíst mezi řádky z mnoha dílčích kapitol publikace. Finanční stráž byla sborem, který stál na pomezí civilního státního úřednictva a ozbrojeného sboru a jehož úkolem bylo chránit zájmy státu. Jednalo se v podstatě o odborný dozorový orgán, který měl právo ozbrojeného uskupení, nebo chcete-li o sbor, který byl organizován vojensky, ale sloužil civilnímu sektoru a jeho záměrům. Financové měli bránit podloudnému obchodu a důchodkovým deliktům ze strany veřejnosti, odhalovat podobná pochybení ze strany úřadů a jejich zaměstnanců, zabráňovat lidem bez dokladů vstoupit do země a v neposlední řadě napomáhat při zajištění veřejné bezpečnosti. Boj proti důchodkovým deliktům však nebyl jediným, který finanční stráž vedla. Jak konstatuje Macková v závěru své studie, fi-

nancové bojovali paralelně na více frontách: proti vlastnímu ministerstvu (financové byli pokládáni za sbor, který si na sebe nevydělal a navíc odčerpával prostředky z rozpočtu); proti neutěšeným poměrům ve vlastních řadách (financové byli odměňováni jako nádeníci, stáli na chvostu státního úřednictva, služba jim podstatně omezovala osobní život, měli malé kompetence, ...) a nakonec i proti nepřízni veřejnosti. Vzhledem ke svým úkolům byli značně nepopulární, přes svůj nesporný význam se těšili malému uznání a někdy byli dokonce považováni za sbor životních ztroskotanců. Jedním z důvodů, proč jsme až do vydání monografie Marie Mackové věděli o tomto pro státní aparát důležitém sboru tak málo, může být jeho všeobecná neoblíbenost a nechuť se jím zabývat. Tím dalším je pak nedostatek literatury, která by věnovala pozornost jeho historii (poslední komplexnější studie pojednávající o finanční stráži pochází z roku 1916 a navíc jen pro území Moravy), a značné problémy s dochovanou pramennou základnou. Ostatně otázky spojené s heuristikou, terminologií i s rozbořením pramenů, které Macková využila pro sepsání své monografie, jsou zdařile analyzovány v úvodu monografie. Pro potřeby této recenze pouze doplňme, že z publikace je jasně patrný dlouholetý badatelský zájem autorky o tuto problematiku, s čímž souvisí nejen rozsáhlý archivní výzkum, ale i snaha nerezignovat na některé badatelské otázky v momentě, kdy se nedostávalo archivních pramenů. Marie Macková využívala prameny především z Rakouského státního archivu ve Vídni (Finanz- und Hofkammerrarchiv) a z Národního archivu v Praze (Zemské finanční ředitelství Praha). Kromě toho pracovala s širokým portfoliem tištěných pramenů (předpisů) a periodik (denní tisk a odborné časopisy).

Publikace *Finanční stráž v Čechách 1842–1918* je vnitřně vhodně strukturována a vzhledem ke způsobu autorčina výkladu poskytuje čtenáři nejen snadnou orientaci v jinak složité úřední problematice, ale také čtenářský zážitek. Macková ho dosáhla nejen díky nadhledu, rozhledu a erudici (autorka patří k předním českým historikům zabývajícím se dějinami 19. století v habsburské monarchii), ale i vhodným užíváním příkladů, citátů a komentářů. Na své si tedy přijdou nejen čtenáři, kteří preferují pozitivisticky laděné texty vhodně doplněné tabulkami a statistikami, ale i čtenáři vyžadující historicko-antropologický přístup a pohled na každodennost studovaného subjektu. Naopak na své si nepřijdou milovníci obrazových příloh. Většinou se jedná o reprodukce úředních písemností, které by si zasloužily – dle mého soudu – lepší grafickou úpravu. Po typografické stránce je však publikace zpracována kvalitně a po formální stránce splňuje veškeré nároky kladené na odborné monografie.

S popisným typem výkladu (jinak to ani možné není), jenž je opatřen vhodným komentářem, se setkáme především v prvních čtyřech kapitolách monografie. Macková v nich čtivou formou popisuje příjmové složky státního rozpočtu, předchůdce finanční stráže i její zformování v roce 1843. V kapitole *Vývoj v čase a v prostoru* pak detailně seznamuje s organizací, strukturou a územní působností jednotlivých složek tohoto sboru. V další rozsáhlé kapitole nazvané *Kompetence a služební instrukce* pak zdařile analyzuje a interpretuje dva zcela klíčové prameny pro celou studovanou problematiku – služební instrukce (předpisy) z let 1843 a 1907. Ze studia obou těchto předpisů vyplývá, že rozdíl v úkolech a povinnostech (i znalostech technologií a daňových předpisů) příslušníků finanční stráže byl v roce 1843 a 1907 obrovský. Na druhou stranu společenská prestiž financů i vnitřní poměry a fungování sboru nedoznaly za 65 let téměř změny, tj. byly konstantně velmi neutěšené.

Tento názor čtenář získá i po přečtení nejobsáhlejší a současně čtenářsky nejatraktivnější kapitoly celé knihy nazvané *Muži ve službě*. Právě v této části publikace, jež se vnitřně dělí na 15 podkapitol a jeden exkurs do fungování finanční stráže v Králíkách, je nejvíce akcentován historicko-antropologický přístup založený na studiu širokého portfolia archivních a tištěných pramenů i sekundární literatury. Macková věnuje pozornost příchodu noviců ke sboru (včetně motivačních faktorů, které vedly k jejich rozhodnutí sloužit u finanční stráže), vzdělávání financů a možnostem jejich kariérního růstu, platům, soukromému životu, volnočasovým aktivitám i okolnostem, za kterých opouštěli svou službu. Zvláštní kapitoly jsou pak věnovány fyzickým a morálním předpokladům, které museli financové naplňovat, ubytování v kasárnách a jeho reflexi, uniformě a výzbroji (připomeňme, že pro finance byl typický tmavě zelený kabát se stojatým límcem a světle zelenými výložkami, žlutými knoflíky a prýmký, čáko z černého sukna a světle šedé kalhoty), „překážkám ve službě“ (tj. především nemocem a zraněním), národnostním poměrům ve sboru, resp. úloze jazyka při výkonu služby, a v neposlední řadě vztahu příslušníků finanční stráže k armádě, včetně participace financů na válečných konfliktech. Kapitola *Muži ve službě*, ale i navazující kapitola *Protivníci* podávají v kontextu české historiografie unikátní mnohostraný a plastický pohled na život příslušníků rakouské finanční stráže, a to i přes skutečnost, že byla autorka ve svém výzkumu mnohdy limitována množstvím i kvalitou dochovaných pramenů.

Monografie Marie Mackové je však jedinečná i tím, že stravitelnou formou objasňuje v kontextu vývoje fiskální politiky státu vznik a vývoj tohoto sboru, včetně jeho organizační struktury a vnitřního fungování. Metodika

použitá v této mimořádně vydařené monografii tedy může posloužit jako vzor i pro zpracování jiných – dosud opomíjených sborů, a to ať už civilních nebo vojenských.

doc. PhDr. Michael Viktorík, Ph.D.  
Katedra historie  
Filozofická fakulta  
Univerzita Palackého v Olomouci  
Třída Svobody 8  
779 00 Olomouc  
Česká republika  
e-mail: michael.viktorik@upol.cz